

נושא העבודה

ההגנה על כבוד האדם וחירותו

תאריך: דצמבר 2015

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי

תוכן עניינים

3..... מבוא

4.....הקדמה אישית.

5.....כבוד האדם וחירותו הגדרה.

6.....המשפט העברי.

9.....המשפט הישראלי.

10.....פסק דין(1).

13.....פסק דין(2).

18.....השוואה.

20.....סיכום.

21.....רשימה ביבליוגרפית.

מבוא

בעבודה אתייחס ואתעמק בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו בו אני אבחן את הצד במשפט העברי וישראלי והקשר ביניהם, תוך קריאת פסקי דין ומאמרים בנושא.

כמטרה להבין את ערכו, חשיבותו, דרכי יישומו, נקודות החוזקה והחולשה שלו והיכן

אפשר לשפר

הקדמה אישית

בחרתי בנושא כבוד האדם וחירותו מכיוון שאני חושבת שזה אחד הדברים הכי

חשובים במדינה חופשית ודמוקרטית.

חוק זה בכל סעיפיו מדגיש את ערך האדם , כל אדם , ללא הבדלי דת גזר ומין ואת זכויותיו הבסיסיות לצדק חברתי, צדק כלכלי, ביטחון אישי וחופש הבחירה.

אני חניכה ומדריכה בנוער העובד והלומד והעמקתי בנושא כבוד האדם וחירותו בשביל להנחיל את ערכיו לחברי וחניכי בתנועה ותוך כדי כך הגעתי לחשיבה על פרטים רבים וחשובים הקשורים לנושא ועלו לי שאלות רבות להם אחפש מענה במסגרת עבודה זו.

כאשר יש לקחת בחשבון שגם לחופש יש גבול שכן לעיתים חופש של האחד אומר אי חופש של האחר זאת אומרת, שאם כל בני האדם היו חופשים לנהוג כאוות רצונם, היה נגרם כאוס, כך שמילת המפתח היא איזון, כפי שבא לידי ביטוי גם בחוק.

כבוד האדם וחירותו הגדרה:

חוק יסוד שנועד להגן על זכויות האדם העיקריות במדינת ישראל . החוק קובע את כבוד האדם ואת חירותו כערכי היסוד שמהן נגזרות זכויות האדם המוגנות בחוק היסוד, שהתקבל כ"מגילת זכויות האדם" של המשפט הישראלי. אין בחוק היסוד סעיפים משוריינים, והכנסת יכולה לשנותו ברוב רגיל.

לפי תפיסתם של רבים משופטי בית-המשפט העליון, ובראשם הנשיא אהרן ברק , כינונו של חוק יסוד זה ושל חוק יסוד: חופש העיסוק החלו את המהפכה החוקתית , מפני שהכנסת העניקה לשני חוקי יסוד אלה מעמד על-חוקי, שעל-פיו ניתנה לבתי המשפט הסמכות להכריז על בטלותו של חוק העומד בסתירה לחוקי יסוד אלה. לפי טענה זו, עם חקיקת חוקי יסוד אלה חל שינוי מהותי במעמדן של זכויות האדם בישראל. מנגד משפטנים רבים, ובראשם הנשיא לשעבר משה לנדוי, מתנגדים לתפיסה זו וטוענים ש "המהפכה החוקתית לא הייתה ולא נבראה". ושברק מעוות את כוונת חברי הכנסת.

החוק נחקק בשלהי ימי הכנסת השתים עשרה, ב 17-במרץ 1992

א.גישת המשפט העברי

התפתחות כבוד האדם ביהדות מקורה כבר בספר בראשית החל מסיפור הבריאה ובריאת האדם בצלם אלוהים.

מצד אחד, פגיעה בכבוד האדם כמוה כפגיעה בכבוד האל ומכאן דרישה בסיסית לשמירת כבודו של כל אדם שנברא בצלם ללא קשר למעמדו המשפחתי הכלכלי או החברתי

יש לשים לב גם למשמעויות שליליות למושג "כבוד" כמו רצונו של אדם לקבל כבוד מהסביבה כאילו היה אל

ערכי היסוד האנושיים כבוד לחיי אדם, רכושו של אדם, שיווין וחופש מקבלים מקום במצוות עשה "כבד את אביך ואת אימך"....

ומצוות אל תעשה ואל תעשה "לא תרצח", "לא תגנוב"

זכות יסוד לשמירה על חיי גופו ורכושו של אדם היא גם חובתו לשמירה/ כבוד לחיי גופו ורכושו של אדם אחר

יותר משעוסקת התורה בזכויות האדם, עוסקת בחובתו לשמירת זכויותיו של זולתו, באיסורים ובעונשים

" שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם (בראשית ט, ו)

מקור זכות האדם לרכוש ומותר האדם מן החיה מתבטא בספר בראשית (בראשית א, כו-כח) .

"ויאמר אלהים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו; וירדו בדגת הים ובעוף השמים, ובבהמה ובכל-הארץ, ובכל-הרמש, הרמש על-הארץ. כז ויברא אלהים את-האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אתו: זכר ונקבה, ברא אתם. כח ויברך אתם, אלהים, ויאמר להם

אֱלֹהִים פָּרוּ וַרְבוּ וּמָלְאוּ אֶת-הָאָרֶץ, וְכַבְּשׁוּהָ; וַרְדּוּ בְּדַגַּת הַיָּם, וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וּבְכָל-

חַיָּה, הַרְמַשְׁתָּ עַל-הָאָרֶץ

גם ערך השוויון בין אדם לאדם בהיותו אדם מקורו בסיפור הבריאה של אדם הראשון שממנו באו כל בני האדם ומכאן שהם שווים בזכויותיהם היסודיות בלא הבדלי דת גזע ומין. צריך לשים לב שהזכות לשוויון בזכויות אינה מעידה על זהות בין בני האדם, נהפוך הוא, אין אדם אחד שדומה למשנהו מה שמדגיש את הזכות לשוני, שונות, ודעות שונות.

כבוד השם

בתנ"ך ובמקורות היהודיים נמצאות אמירות המדברות על כבוד המתייחס לאלוהים, שהוא הדרגה הגבוהה ביותר של כבוד במשמעות הוד ופאר, כגון "וכבוד ה' נראה בענן" (שמות טז, י); "וימלא כבוד ה' את כל הארץ" (במדבר יד, כא). הכוונה מכל המקראות היא שהעולם כולו מלא בתופעות שמי שרואה אותן חייב לכבד בגללן את מי שחולל אותן, כלומר אלוהים, להעריכו ואף להעריצו.

הכבוד כחובה במשנת רש"ר הירש

בשנת 1836 פורסם אוסף של 19 מכתבי של הרב הירש במכתבו האחד-עשר, הוא מגדיר את חובותיו של האדם כלפי זולתו. לדוגמה:

תן כבוד לכל אחד שנמצא איתך או בסביבתך כי הוא יצירה של אלוהים.

תתייחס לכל מה שיש לו כדבר שנמסר לו מאלוהים, או שנרכש על ידו במשפט ששם אלוהים; תן כבוד לרכושו של אחר.

"אל תביא קללה בעולם!"

עליך לכבד כל אדם כשווה לך, אותו ואת אישיותו.

כבד את תביעת דם לאמת, את זכותו לחופש, לשמחת-חיים, שלוות-נפש, כבוד
ושלום.

לעולם אל תשתמש לרע בחולשת גופו של אדם, ברוחו ולבבו, ולעולם אל תעשה
שימוש לרעה בתוקף שלטון החוקי שיש לך עליו .

אפשר לשים לב שהרב הירש מפרש את המונח כבוד לא כדבר שאדם זוכה לו מעצם
היותו אדם, אלא במיוחד כחובה המוטלת על כל אדם כלפי הזולת, כמושג אקטיבי ולא
כמושג פסיבי .

גישה זו מסבירה היטב את משמעות דברי משנת אבות :

בן זומא אומר... איזהו מכובד? המכבד את הבריות, שנאמר: "כי מכבדי אכבד ובוזי
יקלו "

שמ"א ב, ל

כבוד האדם הוכר בישראל בשנת 1992 כזכות יסוד שבסיסה בהכרת ערך האדם וקדושת חייו וברוח ערכי מדינת ישראל המעוגנים בהכרזת העצמאות.

החוק מגן על חייו וגופו של כל אדם באשר הוא אדם, על כבודו, קניינו וחירותו.

החוק מגן על כל אדם בלא הבדל דת גזע או מין וכולל הגנה על כבודו של אסיר, ושל נפטר (באמצעות בני משפחתו).

ההכרה בחוק כחוק יסוד מונעת מהמחוקק (הכנסת) לחוקק חוקים שביסודם פגיעה בחוק היסוד כבוד האדם וחירותו.

החוק מתייחס הן ל"אל תעשה" מניעת פגיעה בכבוד האדם וחירותו והן בחובת "עשה", המגדירה את מחויבותם של מוסדות השלטון להגנה אקטיבית על כבוד האדם חייו, חירותו וכל המשתמע מכך.

החוק מתייחס באופן מפורט לזכויות שונות

הזכות לחיים, כבוד, ביטחון, זכות לקניין- אין פוגעים בקנינו/ רכושו של אדם. זכות לחירות אישית- אין מגבילים חירותו של אדם שלא לפי חוק, לא במאסר, לא במעצר, לא בהסגרה, לא במניעת יציאה לחו"ל. זכות לפרטיות- אין עורכים חיפוש בביתו או בכליו או בכתביו של אדם ללא צו בית משפט. זכות הבחירה.

אילו הגנות מבטיחה הזכות לכבוד-

הגנה מפני השפלה, הגנה על האוטונומיה של הפרט, הגנה על הזהות האישית ומרכיביה, הזכות לשם טוב, הגנה על חברותו של הפרט בקהילה הפוליטית, היחס בין כבוד לשוויון.

החוק מתייחס גם למקרים בהם נדרשים מסיבות שונות לפגוע בזכויות אלו ומצביע על מגבלות לפגיעה זו כאשר ניתן להבחין בין פגיעה שהיא מותרת לבין פגיעה שאינה מותרת בעזרת בדיקת המידתיות של הסיבה לפגיעה וגודל הפגיעה.

פסק דין:

בגץ 10662/04

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

סלאח חסן נגד המוסד לביטוח לאומי

מרץ 1992

העתירה-

לביטול הוראת סעיף 9א(ב) לחוק הבטחת הכנסה, המביאה לשלילת גמלת

הבטחת הכנסה מאדם המחזיק או משתמש ברכב

העותר- חסן

נשוי ואב לחמישה ילדים. מחודש אוקטובר 2001 קיבל חסן גמלת הבטחת הכנסה. הוא הגיש למוסד לביטוח לאומי בקשה לאשר לו שימוש ברכב לצורך הסעת ביתו העיוורת מבלי שהדבר יביא לשלילת גמלת הבטחת הכנסה לה היה זכאי באותה עת. בקשתו סורבה .

החלטת ביהמ"ש-

ביהמ"ש העליון בשבתו כבג"ץ קיבל את העתירה, כמו גם עתירות נוספות

בנושא.

תמצית הנמקות ביהמ"ש-

תכליתו המרכזית של חוק הבטחת הכנסה היא לתמוך בתושבי המדינה

הנקלעים למצב בו אין ביכולתם לספק לעצמם את צרכיהם הבסיסיים.

החוק מייצג תפיסה חברתית המקנה ביטחון בסיסי לכל תושב בישראל כדי

שלא יפול לחרפת רעב. תפיסה זו נטועה במסורת היהודית ובערכי מדינת

ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית .

הזכות למינימום של קיום אנושי בכבוד מצויה במרכז ערך כבוד האדם.

ההסדר לפיו עצם הבעלות או השימוש ברכב כדי להוביל לשלילה של הגמלה,

פוגע פגיעה בלתי מידתית בזכות לקיום אנושי בכבוד, משום שהוא קובע זאת

באופן שרירותי ללא כל תלות בשאלה - האם באמת יש לאותו אדם הכנסה

בהיקף אשר יבטיח את מימוש זכותו למינימום של קיום אנושי בכבוד.

המדינה בקביעת ההסדר הגורף, מפשטת את הליך בחינת המקרה הפרטי

ואין לראות בייעול המערכת ערך כאשר זה מביא באופן פרטני לפגיעה בכבודו

של אדם ממנו נשללת הגמלה.

בזכויות האדם הבסיסיות והחשובות ביותר שהמדינה מופקדת עליהן. כך

בבחינת הכנסותיו של אדם, יש להתייחס באופן פרטני ואינדיבידואלי, כל מקרה

לגופו. מדובר בתנאי סף גורף

מנגנון הבטחת ההכנסה הוא בין מנגנוני הסיוע האחרונים בישראל לאדם שאינו

מסוגל לקיים את עצמו. ראוי לנקוט זהירות כפולה ומכופלת מקום בו נשלל

מאדם מנגנון זה. הנזק שיגרם מכך שיקבל אדם במרמה גמלה שאינו זכאי לה,

קטן לאין שיעור מהנזק שיגרם מכך שאדם יוותר ללא אמצעי קיום מינימאליים.

יש לתור הם פתרונות שיבררו את מצבו האמיתי של מי שמבקש לקבל את

הגמלה בלי שימוש בקביעה שרירותית, שלא תמיד משקפת את מצב הדברים.

ביהמ"ש לא שולל שימוש בהחזקת רכב כאמת מידה לבדיקת זכאות אך מחייב

בדיקה פרטנית

פסק דין נוסף:

ערעור אזרחי 506/88

בבית המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

ערעור על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי מיום 8.8.88

יעל שפר, קטינה, באמצעות אמה ואפוטרופסיתה הטבעית, טלילה שפר

נגד

מדינת ישראל

נובמבר 1993

יעל שפר נולדה ב-26.2.86 בהיותה כבת שנה, לאחר שמצבה הלך ונתדרדר, אובחנה יעל כחולה במחלת טיי-זקס, מחלה גנטית חשוכת מרפא. משחלה החמרה נוספת במצבה, אושפזה ביום 22.11.87 בבית החולים. ביום 3.8.88 הגישה יעל, באמצעות אמה ואפוטרופסיתה הטבעית, בקשה לבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו כדלקמן: אם וכאשר יוחמר מצבה הבריאותי, להימנע מן הטיפולים הבאים, סיוע נשימתי ו/או מתן תרופות באמצעות עירוי, או בכל דרך אחרת, למעט מתן תרופות לשיכוך כאבים על מנת להקל על סבלה -

בית המשפט המחוזי דחה את הבקשה ביום 8.8.88,

בדיון בבית המשפט המחוזי העלה השופט שאלות יסודיות לפני דיון בבקשה עצמה ופסק כי רק במתן תשובה חיובית לכל שלוש השאלות תימצא עתירת האם ראויה לדיון:

מה הזכות המשפטית של חולה בגיר וכשיר, לתבוע בשם עצמו, מאת בית

החולים או מאת הרופא המטפל, את המבוקש כאן לעתיד לבוא

ובהנחה שזכות כזו קיימת, האם היא נתונה גם לחולה שהוא קטין, או פסול

דין, באמצעות אפטרופסיו?

ויותר מכך, בהנחה שגם זכות זו קיימת, האם רשאי אחד מהוריו של חולה קטין

לייצג את בנו בעתירה לסעד הצהרתי כננ"ל, בעוד ההורה השני איננו צד

בעניין?

באשר לשאלה הראשונה, בית המשפט המחוזי מצא כי בהתאם לחוקים

הקיימים לא ניתן להשיב בתשובה חד משמעית אך פסק כי גם אם היה מכריע

כי זכות כזו קיימת, הרי היתה נתונה רק לחולה בגיר וכשיר, ואיננה נתונה

לחולה שהוא קטין או פסול דין, ומתוך כך גם לאפטרופסיו. ואף אם נניח

שהזכות עומדת גם בפני קטין או פסול דין (באמצעות אפטרופסיו) הרי מתחייב

ששני ההורים יהיו חלק מההליך **ומטעמים אלו נדחתה הבקשה על הסף**

בערכאה הראשונה, בית המשפט המחוזי.

הערעור שהוגש, נדחה ללא נימוקים באשר המקרה סבוך לא ניתן במקרה

זה לדחות את הפסיקה (בהיותה כבת שלוש שנים נפטרה יעל ממחלתה

והלכה לעולמה).

ובכ"ז דן בית המשפט העליון והוסיף את כל דקויות הנושא מתוך מטרה להיכנס

לעומקם של הדברים ולהציג בבירור, לעתיד לבוא ולהשנותם של מקרים דומים. בפני

החולה- זכותו וחובתו, בפני הרופא- אסור ומותר, וכן ביחס לקרובי החולה

כשבא בית המשפט העליון לדון בערעור, מצא לנכון, למרות ההחלטה שנתן באופן מיידי הדוחה את העתירה, לבחון את הסוגיה לעומק לאור חוק יסוד כבוד האדם וחירותו והאמור בו:

"שמירה על החיים, הגוף והכבוד". ... "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם".
..... "הגנה על החיים, הגוף והכבוד" ..... "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו"....

ערכי היסוד לפיהם אנו מצוים לשמור ולהגן על חייו של אדם, גופו וכבודו. בעוד קל להבין מהות שמירת גופו וחייו הרי נשאלת השאלה, מהו כבוד האדם?
"כבוד האדם" פירושו שלא לבייש ולבזות את צלם האלוקים שבאדם. לא כל פגיעה בכבוד האדם, כלולה היא במסגרת זו ולמשל, פגיעה בכבודו של אדם מכובד, מבחינה חברתית אך אין בכך משום ביזוי וביוש צלם ה' שב ואינה כלולה במסגרת החוק דנן ההגנה על חיי האדם וגופו, על כבוד האדם ופרטיותו, חירותו האישית וצנעתו אינן סותרות זו את זו, אלא מוסיפות זו על זו.

אך בנושא הנדון, לכאורה, ההגנה על חיי האדם אינה עולה בקנה אחד עם ההגנה על כבודו, חירותו האישית, פרטיותו וצנעתו.

האם אכן ניגוד וסתירה לפנינו בין זכות היסוד הללו? ואם קיימת הסתירה, איזו מבין הזכויות היסוד עדיפה ועולה על רעותה, ועל איזו מהן מצוים אנו לשמור ולהגן? כיצד ועל פי מה ייעשה האיזון ביניהן?

הפתרון נמצא בתוך החוק עצמו כאמור "אין פוגעים בזכויות שלפי חוק יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית הראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש".

ראוי כאן להזכיר כי הצעת חוק זכויות החולה עברה קריאה ראשונה לאחר שסעיף 10 שבה, שזו לשונו, הוצא ממנה, כנראה מפאת החשש שהוראתו כללית ורחבה מדי או מרחיקת לכת:

"חולה סופני זכאי למות בכבוד ועל פי עיקרי השקפת עולמו ואמונתו, וככל שהדבר אפשרי, בנוכחות אדם שהמטופל רוצה בו, והרופא המטפל והמוסד הרפואי יסייעו לו במימוש זכותו זו וימנע כל דבר העלול לפגוע בכבודו".

ומכאן לעניינו של קטין, כפי שהיה במקרה הכואב שלפנינו. סעיף 1 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (להלן - החוק הכשרות המשפטית) אומר: "כל אדם כשר לזכויות ולחובות מגמר לידתו ועד מותו". מצווים אנו בשמירת שלומו ובריאותו של הקטין ומניעת פגיעה בו על פי הכרתנו והעקרונות הקיימים לגבי כל אדם באשר הוא אדם ועל אחת כמה וכמה בשל היותו קטין. לקטין זכויות מלאות חוץ מההגבלות שנקבעו בחוק.

איסור החשת מוות אקטיבית והתרת החשת מות פסיבית (בנסיבות מסויימות) הינה במרכז דיון מורכב ומסועף.

מערכת המשפט העברי מבחינה בין החשת מוות אקטיבית- שאסורה, לבין החשת מוות פאסיבית - שמותרת; בין הימנעות מהארכת חיים מלאכותית מלכתחילה לבין ניתוק מהארכת חיים מלאכותית לאחר שכבר הוחל בה; בין טיפול שיגרתי לבין טיפול בלתי שיגרתי.

על כן גם בעניין שלפנינו זכותו היא שיישמר כבודו במצב סופני וכי יימנעו ממנו סבל, ייסורים, השפלה עצמית וביזוי ללא הצורך. על כן רשאי גם קטין, באותם מקרים ובאותם תנאים, אם הוא מסוגל לכך, לבקש מבית המשפט למנוע ממנו תוצאות אלה.

רשאים גם אפוטרופסיו, במקרה זה הוריו, או כל אחד מהם, להביא בקשה כזו בשמו, בין שהקטין מסוגל להגיש בקשה כזו בעצמו ובין שאינו מסוגל לעשות כן.

לעניין המקרה עצמו-

מדובר על מחלה חשוכת מרפא, התדרדרות המחלה מהירה ביותר החולה מגיע למצב של "איבוד הכרה תמידי" בו אינו מודע לסביבתו (צמח) ועשוי לפתח קשיי נשימה ולהזדקק לסיוע נשימתי.

על פי עדות מומחי הרופאים המטפלים בה היא אינה סובלת מכאבים ואינה מטופלת בתרופות לשיכוכם.

מטופלת מבחינה סיעודית באופן צמוד בדאגה לכל צרכיה הפיזיים כולל ע"י מטפלת צמודה וע"י אביה שעדיין מקווה לשיפור במצבה

האם, שאינה מגיעה באופן סדיר מסבירה זאת בצורך לדאוג לבת נוספת הנמצאת בקושי רב עקב המצב בו נמצאת המשפחה וזקוקה לסיוע רב.

יחז עם הקביעה שפניית האם בשם הילדה לקבלת הסעד הינה מקובלת, ומשום הנימוקים לעיל, לא התקבלה הבקשה עצמה

השוואה בין המשפט העברי לבין הישראלי

המשפט הישראלי מבוסס גם על המשפט העברי שבסיסו במשנה בהלכה ובתורה, כאשר נקודת המוצא היא בריאת האדם בצלם אלוהים והמשכה בהסתכלות הומאנית/אנושית על התנהלות בין אדם לאדם בין אדם למדינה ולגופים ציבוריים ופרטיים.

גם במשפט הישראלי וגם בעברי – נדרש מהשופט לשפוט בצדק וביושר ולפעול בלא משוא פנים.

כאשר עליו לקבוע מהן העובדות והטענות שלפיהן יכריעו ולעתים נדחות טענות צד אחד מפני טענות הצד האחר או שמיוחסת לטענותיו של אחד מבעלי הדין יתר חשיבות.

לעתים ההכרעה בדין היא בדרך של לפנים משורת הדין או שקלול של ערכים שונים, הסותרים זה את זה .

השופט יבחן את העובדות והטענות המוצגות בפניו לאור מכלול הערכים האנושיים, ערכי דת ומדינה, שיטת המשפט והחוקים.

הפתרון אינו בדרך של 'הכל או לא כלום'. הכרעה נעשית בדרך של מתן משקל לערכים המתנגשים והעדפתו של אותו ערך שידו על העליונה.

עיקרון האיזון קיים הן במשפט העברי והן במשפט הישראלי כאשר ההבדל הוא באופן ההכרעה ובחינת משקלו של כל חלק בשלם.

כבוד האדם וחירותו הם ערכי יסוד יהודיים, שנטועים במקורות המשפט העברי במשך דורות רבים. חכמי ההלכה הדגישו, שהאדם הוא בן חורין ואינו משועבד כך שהמשפט

הישראלי שמתבסס על אותם עקרונות תוך התאמה להיות המדינה יהודית ודמוקרטית.

האיזון הראוי בין ערכים מתנגשים, לאור השקפת עולם יהודית, אינו מוביל בהכרח לתוצאה משפטית שונה באופן מהותי מזו שבמשפט המודרני, על פי החוק הישראלי בעניין עקרונות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו .

ביהדות קיימות זכויות שהן פועל יוצא של ערך כבוד האדם. כשם שמצווה על כל יהודי לכבד את בורא עולם, כך מצווה עליו גם לכבד כל אדם, שנברא בצלם בוראו.

ניתן לראות כי במשפט העיברי הדגש על חובות בעוד במשפט הישראלי הדגש על זכויות, יחד עם זאת, המהות והבסיס דומים.

סיכום:

בעבודה זו העמקתי בנושא כבוד האדם וחירותו שבתוכו התייחסתי אל המשפט העברי והמשפט הישראלי וההשוואה ביניהם.

בנוסף התמקדתי בשני פסקי דין, אחד מתייחס אל הזכות לקיום אנושי בכבוד והשני מתייחס מצד אחד אל זכות האדם להגנה על חיו גופו ופרטיותו ומצד השני אל הזכות לחופש בחירה על חייו, כאשר שתי זכויות אלה עשויות לסתור אחת את השניה.

המסקנות העיקריות שגיליתי תוך עשיית העבודה הן: שכאשר אנו בוחנים שאלות בנושא כבוד האדם וחירותו יתכנו מקרים בהם ישנה סתירה פנימית בתוך החוק, שגם בית המשפט אינו יודע תמיד להתמודד עם סתירות אלו.

בידי בית המשפט כלים לבחינה בנוגע לעדיפות סעיף זה או אחר בחוק.

לפי דעתי על מנת להבהיר את הנקודות הלא ברורות הללו שאינן חד משמעיות ומקשות על הפסיקה בשאלות בנושא זכויות שונות המטופלות בחוק, יש להרחיב את החוק באופן שיטפל בצורה נכונה ורחבה ככל האפשר גם בסתירות אפשריות בין סעיפי החוק השונים.

בנוסף, מקריאתי את פסקי הדין השונים גם של בית המשפט המחוזי וגם ערעורים בבית המשפט העליון גיליתי שלא מעט פעמים בית המשפט העליון שוקל שיקולים אחרים והופך את החלטת בית המשפט המחוזי, וזאת כאשר לפניי שני בתי הדין מונחות אותן הראיות והם מתייחסים לאותם החוקים ובכל זאת פסיקתם שונה.

רשימה ביבליוגרפית:

חקיקה:

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו התשנ"ב 1992

פסיקה:

- ע"א 506/88 יעל שפר, קטינה, באמצעות אמה ואפוטרופסיתה הטבעית,

טלילה שפר

-ע"ע בגץ 10662/04 סלאח חסן נגד המוסד לביטוח לאומי

מאמרים:

כבוד האדם וחירותו' יהודית קרפ

-בין השיח החוקתי לשיח היהודי/ פיליפ מרכוס

-שילוב הדין היהודי במערכת המשפט בישראל - פרופ' יצחק אנגלרד

-מנחם אלון כבוד האדם וחירותו

-גדול כבוד הבריות יעקוב בלישטיין:

-בוד האדם וחירותו ספר בראשית אביעד הכהן